

TIETOSUOJAVALTUUTETUN TOIMISTO

OPINNÄYTETYÖT JA TIETOSUOJA

Päivitetty 27.07.2010

www.tietosuoja.fi

OPINNÄYTETYÖT JA TIETOSUOJA

1. Yleistä

Oppilaitokset käsittelevät toiminnassaan jatkuvasti opiskelijoiden henkilötietoja. Henkilötiedot kuuluvat Suomen perustuslaissa suojatun yksityisyyden suojan piiriin ja niiden käsittelystä säädetään henkilötietolaissa sekä erityislaeissa. Tietosuojavaltuutetun tehtävänä on antaa ohjausta ja neuvontaa henkilötietojen käsittelyä koskevissa asioissa ja siten luoda myös ohjeistusta opinnäytetöiden käsittelyyn liittyvien tietosuojakysymysten ratkaisemiseksi (henkilötietolaki 1 § ja 38 §).

Tässä esitteessä käsitellään opinnäytetöitä paitsi osana opiskelijarekisteriä, erityisesti myös opinnäytetöiden julkaisemiseen liittyviä erityiskysymyksiä.

2. Oppilaitos opinnäytetöiden käsittelijänä

Oppilaitoksen oikeus opinnäytetöiden ja niihin liittyvien henkilötietojen käsittelyyn perustuu suoraan henkilötietolain edellyttämään asialliseen yhteyteen opiskelijan ja oppilaitoksen välillä (henkilötietolaki 8.1 § 5 k). Opinnäytetyö ja niistä annetut arvosanat kuuluvat opiskelijoista muodostettavaan opiskelijarekisteriin, jonka henkilötietojen käsittelyssä noudatetaan henkilötietolain ja mahdollisen muun lain henkilötietojen käsittelyä koskevia erityissäännöksiä.

Loppututkinnon suorittamiseen johtavilla opinnäytetöillä ja niiden käsittelyllä on erityinen asema korkeakoulujen toiminnassa. Opinnäytetöiden perusteella yleensä hyväksytään oppilaitoksen opiskelijalta edellyttämän vaatimustason täytyminen ja määritellään valmistumisen yhteydessä annettava arvosana. Opinnäytetöiden hyväksymiseen ja käsittelyyn liittyy myös menettelyjä, joita arvioidaan muun lainsäädännön kannalta. Opinnäytetöiden käsittelyyn vaikuttaa siten opiskelijan yksityisyyden suojaan, itsemääräämisoikeuteen, asiakirjojen julkisuuteen sekä tekijänoikeuteen liittyviä oikeuksia.

3. Opinnäytetöiden ja niiden arviointien julkisuus

Kaikissa yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa eli julkisissa oppilaitoksissa opiskelijoiden laaimit ja tutkintotodistuksen saamiseen johtaneet opinnäytetyöt ovat julkisuuslain nojalla viranomaisen asiakirjoja, jotka ovat julkisia ellei muutoin ole erikseen säädetty (Suomen perustuslaki 12.2 §; julkisuuslaki 1 §).

Julkisia ovat pääsääntöisesti myös opinnäytetöistä annetut numeeriset sekä sanalliset arvioinnit ellei nimenomaisesti lainsäädöksestä muuta johdu. Sen sijaan ehdottomasti salassa pidettäviä ovat julkisuuslain mukaan mm. sellaiset oppilaitoksen antamat todistukset ja muut asiakirjat, jotka sisältävät oppilaan henkilökohtaisten ominaisuuksien sanallista arviointia koskevia tietoja (julkisuuslaki 24.1 § 30 k).

Asiakirjan julkisuus tarkoittaa sitä, että kenellä tahansa on oikeus saada asiakirja eli tässä tapauksessa opinnäytetyö nähtäväkseen esittämällä asianomaiselle viranomaiselle tätä koskevan pyynnön ja viranomaisen annettua tähän harkintansa perusteella myöntävän vastauksensa siten kuin julkisuuslain 3 ja 4 luvuissa on säädetty.

Tietynlainen sisältö saattaa poikkeuksellisesti tehdä opinnäytetyöstä kokonaisuudessaan

tai joiltakin osin salassa pidettävän. Jos opinnäytetyössä käsitellään esimerkiksi tietoja yrityssalaisuuksista tai joillakin erityisaloilla yksittäisten henkilöiden terveydentilasta tai tekemistä rikoksista, saattaa opinnäytetyö olla julkisuuslaissa säädetyllä tavalla määritettävä salassa pidettäväksi (esim. julkisuuslaki 24.1 § 20 ja 25-26 k). Opetusministeriö on antanut ohjeistuksen, jonka mukaan opinnäytetöitä, jotka lain nojalla olisi määrättävä salassa pidettäväksi, ei tule ryhtyä laatimaan tai vaihtoehtoisesti opinnäytetyö on laadittava siten, että salassapidon alaiset tiedot sijoitetaan ainoastaan varsinaisesta työstä erilliseen liitteeseen.

Oppilaitos on julkisuuslain nojalla ja yliopistoissa myös erityisen vapaan tutkimuksen ja tieteen julkisuusperiaatteen perusteella velvollinen antamaan julkiset opinnäytetyöt kaikkien niitä haluvien nähtäville sekä tarvittaessa myös alistamaan opinnäytetyön julkisen käsittelyn ja kritiikin kohteeksi. Tämän passiivisen velvollisuuden ohella oppilaitoksella saattaa olla myös halu tai tarve aktiivisempaan tiedottamiseen tuotetusta tutkimuksesta ja valmistuneista opinnäytetöistä. Tämän voi perustaa julkisuuslaissa viranomaisille määrättyyn velvollisuuteen tuottaa ja jakaa tietoa sekä edistää toimintansa avoimuutta (julkisuuslaki 9 § ja 20 §).

Henkilötietojen luovuttamiseen henkilörekisteristä (opiskelijarekisteristä) sovelletaan julkisuuslain 16.3 §:n säännöstä (henkilötietolaki 8.4 §, ks. kappale 6).

4. Internet ja opinnäytetyöt

Useat oppilaitokset siirtävät nykyisin juuri tässä avoimuuden ja tiedottamisen tarkoituksessa hallintoelimiensä päätöspöytäkirjoja kotisivuilleen internetiin. Näissä tiedekuntaneuvostojen tai oppilaitosten hallitusten pöytäkirjoissa ilmenevät yleensä perustiedot hyväksytyistä opinnäytetöistä ja niille annetuista arvosanoista. Julkishallinnollisen toimielimen pöytäkirjat eivät yleensä muodosta henkilörekisteriä. Näiden pöytäkirjojen laittaminen kotisivuille tiedotuksellisessa tarkoituksessa sellaisenaan on siten mahdollista huomioon ottaen, mitä jäljempänä on esitetty.

Opinnäytetyöstä annettu arvosana on henkilötietolain kannalta tekijäänsä usein vahvasti liitettävä henkilötieto, jolla saattaa olla joissain tapauksissa merkittävää vaikutusta opinnäytetyön laatijan yksityisyyden suojan kannalta. Oppilaitoksen onkin syytä tiedottamisperiaatteitaan ja toimintalinjaansa suunnitellessaan arvioida tietojen käsittelyn tarkoitusta ja tietojen käyttötarkoitussidonnaisuutta sekä asian merkitystä yksityisyyden suojan ja toisaalta julkisuusperiaatteen kannalta. Esimerkiksi tiedekuntaneuvoston, oppilaitoksen hallituksen tai muun opinnäytetöiden hyväksymisestä päättävän oppilaitoksen hallintoelimen päätökseen sisältyvistä opinnäytetöiden arvosanoista ei ole tarpeen tiedottaa internetissä, jos kyseisen tiedon ei vakiintuneen käytännön mukaisesti kyseisen asteisia tutkimuksia ajatellen ole tarkoitettu tulevan tiedeyhteisön julkiseen käsittelyyn. Tiedon julkisuus tältäkin osin toteutuu joka tapauksessa, sillä internetiin mahdollisesti laitettavat perustiedot opinnäytetyöstä antavat kenelle tahansa asiasta todella kiinnostuneelle mahdollisuuden erikseen pyytämällä saada myös tiedon kyseisen opinnäytetyön arvostelusta oppilaitoksen kansliasta tai muusta tietoja hallinnoivasta oppilaitoksen yksiköstä. Tällä menettelytavalla oppilaitos huolehtii parhaalla tavalla julkisuuden lisäksi myös toisen perusoikeuden, Suomen perustuslain 10 §:ssä vahvistetun yksityisyyden suojan toteutumisesta.

Henkilötietolainsäädännön kannalta tiedekuntaneuvoston tai muun oppilaitoksen päättävän elimen päätökseen sisältyvät opinnäytetöiden nimet tekijä- ja arvosanatietoineen ovat verkkosivuille laitettuina henkilötietojen automaattista käsittelyä. Tällaiselle käsittelylle tulee olla henkilötietolaissa säädetty peruste. Lain 8.1 §:n 4 kohdassa tarkoitettuna käsittelyn oikeuttavana perusteena on mahdollista tässä tapauksessa pitää julkisuuslain 20 §:ssä viranomaiselle säädettyä tiedottamisvelvoitetta, kun otetaan huomioon opinnäytetöiden asema ja merkitys yliopistojen ja korkeakoulujen toiminnassa.

Tietosuojavaltuutetun näkemyksen mukaan opinnäytetyön arvioinnit, sekä numeeriset että sa-

nallisessa muodossa olevat, eivät kuitenkaan ole siinä määrin kiinteä osa opinnäytetyön julkisuutta, että niiden liittäminen internetissä käsiteltävään tietoon opinnäytetyöstä olisi automaattisesti sallittua. Tässä tilanteessa yksilön itsemääräämisoikeus ja yksityisyyden suoja tulisi asettaa arvostelutiedon rajoittamattoman julkisuuden edelle.

Yleisenä edellytyksenä henkilötietojen käsittelylle on lisäksi henkilötietolain asianmukaisuus- ja tarpeellisuusvaatimusten täyttyminen (henkilötietolaki 6 § ja 9 §). Käsittelyn tulee siten olla aina asianmukaisesti perusteltua rekisterinpitäjän toiminnan kannalta ja käsiteltävien tietojen sisällöltään tarpeellisia käsittelyn tarkoituksen kannalta.

Se, miten pitkään julkisuuslain tiedottamisperuste oikeuttaa käsittelemään jo valmistuneiden opiskelijoiden tietoja ja pitämään tietoja heidän laatimistaan opinnäytetöistä internetissä esillä, on edellä kuvattujen lähtökohtien valossa arvioitava erikseen muun muassa rekisterinpitäjän toiminnan luonne ja erityispiirteet huomioon ottaen. Henkilötietolain säädösten kannalta on selvää, ettei internetiin laitetuista pöytäkirjoista tai valmistuneiden opinnäytetöiden listasta saa muodostua pysyvää rekisteriä. Mitä pidempään opinnäytetöitä koskevia tietoja internetissä säilytetään, sitä suuremmalla todennäköisyydellä käsittelylle tulee löytää muu peruste kuin edellä mainittu tiedottamisvelvoitteen toteuttaminen. Tällainen peruste voi olla lähinnä asianomaisen opiskelijan suostumus. Tiedot on siten poistettava internetistä tiedottamistarpeen täytyttyä ellei tietojen pidempään esilläpitoon ole saatu opiskelijoiden suostumusta. Yliopiston tai korkeakoulun omaksuman hyvän tiedonhallintatavan mukaisen ja henkilötietolain-mukaisesti suunnitellun tiedotuskäytännön tulee muodostaa opinnäytetöistä tiedottamisen perustellut lähtökohdat eli tiedottamistarpeen arviointi on viime kädessä kunkin oppilaitoksen harkinnassa. Perusteita haettaessa asiaan voi vaikuttaa muun muassa se, onko opinnäytetöiden valmistumista koskevat tiedot myös muuten saatavilla esimerkiksi yliopiston tai korkeakoulun kirjastoissa.

Vaikkei tiedekuntaneuvoston tai muun oppilaitoksen hallintoelimen päätöspöytäkirjojen olekaan katsottu sellaisenaan muodostavan henkilörekisteriä, henkilötietolaki kuitenkin siis vaikuttaa päätöksistä tiedottamiseen internetiä käytettäessä.

Jos kotisivuille suunnitellaan omaa hakujärjestelmää, sen tulisi olla asiaperusteinen. Henkilöhaun mahdollistavan erillisen hakujärjestelmän liittäminen päätöspöytäkirjoja sisältäville oppilaitoksen verkkosivuille, joilta on löydettävissä yksilöityjä henkilö- ja arvosanatietoja, johtaa henkilötietojen tällaisen käsittelytavan arvioimiseen uutena henkilötietojen käsittelytarkoituksena. Tällaiselta käsittelytarkoitukselta puuttuu lain edellyttämä hyväksyttävä peruste ilman opiskelijan antamaa suostumusta.

5. Tekijänoikeus ja opinnäytetyöt

Tietosuojavaltuutetun toimivaltaan ei kuulu tekijänoikeussäännösten ohjaus ja valvonta. Kokonaisuuden saamiseksi seuraavassa tuodaan kuitenkin esille eräitä aiheeseen vaikuttavia tekijänoikeuslainsäädännön kohtia.

Opinnäytetyön käsittelyssä on henkilötietolain ja julkisuuslain ohella huomioitava myös tekijänoikeuslain säädökset. Vaikka opinnäytetyön tiedot olisivat julkisuuslain ja henkilötietolain nojalla käsiteltävissä, asettaa tekijänoikeuslaki kokonaisen opinnäytetyön käsittelylle ja käytölle omat rajoituksensa. Opinnäytetyö on tekijänoikeuslaissa tarkoitettu kirjallinen teos, johon tekijällään on tekijänoikeus. Tekijänoikeus tuottaa opinnäytetyön laatijalle yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla sen yleisön saataviin. Saatettaessa teos yleisön saataviin on tekijä ilmoitettava aina siten kuin hyvä tapa vaatii (tekijänoikeuslaki 1-3 §).

Opiskelijan tekijänoikeus opinnäytetyöhön tarkoittaa sitä, että oppilaitos on velvollinen sopimaan kokonaisen opinnäytetyön julkisuuteen saattamisesta sen tekijän kanssa. Julkaisemista on myös opinnäytetyön laittaminen internetiin. Opinnäytetyön laittaminen internetiin ilman opiskeli-

jalta saatua suostumusta aikaansaa oppilaitokseen kohdistuvan korvausvelvollisuuden ja saat-
taa johtaa myös rikosoikeudelliseen rangaistukseen (tekijänoikeuslain 7 luku).

6. Oppilaitoksen ohjenuorana suostumuksen pyytäminen opiskelijalta

Opinnäytetyön laittaminen kokonaisuudessaan internetiin edellyttää siis opiskelijalta saatua suostumusta tai muuta vastaavaa sopimusta jo tekijänoikeuslain nojalla. Julkisuuslakiin perus-
tuen on mahdollista tiedottaa oppilaitoksesta valmistuneista opinnäytetöistä niiden perustietoja
koskevin osin ilman erityisen suostumuksen hankkimista, sillä tavoin kuin edellä on selostettu.
Pääsääntönä tulee kuitenkin pitää suostumuksen pyytämistä opiskelijalta hänen laatimansa
opinnäytetyön ja sen yhteydessä ilmenevien henkilötietojen julkista käsittelyä varten (henkilötie-
tolaki 8.1 § 1 k).

Henkilötietojen luovuttamiseen oppilaitoksen opiskelijarekisteristä sovelletaan julkisuuslain 16.3
§:ää, jonka mukaan oppilasrekisterin henkilötietoja voi luovuttaa vain opiskelijan suostumuksella
tai muuhun henkilötietolain 8.1 §:ssä mainittuun perusteeseen nojaten (julkisuuslaki 16.3 §).
Henkilötiedosta on kysymys, jos opiskelija on tunnistettavissa luovutettavista tiedoista. Henkilö-
tietoja ovat opinnäytetöitä ajatellen opiskelijan nimi sekä kaikki muutkin merkinnät, jotka voidaan
tunnistaa häntä tai hänen läheisiään koskeviksi. Tunnistamistieto voi olla siis muukin kuin nimi-
tieto.

Niitä opinnäytetyöhön liittyviä tietoja, joiden luovuttamiseen ja/tai julkiseen käsittelyyn ja esitte-
lyyn suostumusta edellytetään ovat kokonaisen opinnäytetyön lisäksi siitä laadittu tiivistelmä tai
työn sisällysluettelo sekä opinnäytetyöstä annettu arvosana ja muut tiedot, jotka eivät kuulu
opinnäytetyön hyväksymisen yhteydessä esitettäviin opinnäytetyön muihin perustietoihin (tekijä,
työn nimi, kieli, sivumäärä, tiedekunta, laitos, oppiaine, työn ohjaaja ja opinnäytetyön hyväksy-
mispäivämäärä).

Henkilötietolain 3 §:n 7 kohdan mukaan suostumuksella tarkoitetaan ”kaikenlaista vapaaehtois-
ta, yksilöityä ja tietoista tahdonilmaisua, jolla rekisteröity hyväksyy henkilötietojensa käsittelyn”.
Suostumuksen edellyttämisen taustalla on periaatteellisella tasolla yksityisyyden suojaan elimel-
lisesti liittyvä itsemääräämisoikeuden käsite. Itsemääräämisoikeus on johdettavissa Suomen
perustuslain 7 §:stä ja 10 §:stä: yksityiselämän suojaan liittyy oikeus vapaasti päättää suhteis-
taan muihin ihmisiin ja ympäristöön. Itsemääräämisoikeus on myös eräs henkilötietolain kanta-
vista periaatteista. (Suostumuksesta ja sen hankkimisesta tarkemmin, ks. tietosuojavaltuutetun
esite ”Henkilötietojen käsittely suostumuksen perusteella”,)

Oppilaitoksen on tietoja kerätessään ja suostumusta pyytäessään muistettava huomioida
henkilötietolain 24 §:ssä määritetty informointivelvollisuus, jolla pyritään varmistamaan
opiskelijalle mahdollisuus arvioida, paitsi yleisesti henkilötietojensa käsittelyä, myös anta-
mansa suostumuksen merkitystä sekä mahdollisuus saada tietoa opinnäytetyönsä tule-
vasta käsittelystä suostumuksen antaessaan (ks. tietosuojavaltuutetun esite ”Henkilötie-
tolain mukainen yleinen informointivelvollisuus 1.6.1999 lukien”).

7. Opinnäytetyöt ja kirjastot

Käytännössä yliopisto- ja korkeakouluopiskelijoiden opinnäytetöitä säilytetään joka tapauksessa
myös oppilaitosten kirjastoissa, jossa ne ovat opiskelijoiden ja muidenkin halukkaiden saatavilla
kuten muukin kirjastoaineisto. Henkilötietolainsäädännön kannalta opinnäytetöiden teoskappa-
leet ovat irtaimia esineitä, jotka on järjestetty kirjastotoimen mukaisesti. Ne eivät muodosta hen-
kilötietolaissa tarkoitettua henkilörekisteriä eikä niiden käsittely ole automaattista. Tämän vuoksi
kirjastossa säilytettäviin opinnäytetöihin ei sovelleta henkilötietolain säädöksiä eikä tietosuoja-

valtuutettu ole toimivaltainen viranomaisen antamaan niiden käsittelyä koskevia ohjeita (henkilötietolain 2 § ja 3 § 3k).

Oppilaitosten kirjastot saattavat kuitenkin kokea tarpeelliseksi opinnäytetyöstä annetun arvostelun liittämisen esim. kirjastoon säilytettäväksi siirrettävän teoskappaleen yhteyteen. Jokaisen oppilaitoksen tulee arvioida itsenäisesti, onko arvostelun liittäminen kirjastossa säilytettävään opinnäytetyöhön tarkoituksenmukaista.

Arvosanatiedot kirjastot saanevat käytännössä opiskelijarekisteristä. Henkilötietojen luovuttamiseen opiskelijarekisteristä sovelletaan jo mainittua julkisuuslain 16.3 §:ää. Säännöksen sanamuodon mukaisesti, rekisterin julkisia tietoja voidaan luovuttaa siltä osin, kun kirjastolla on oikeus kerätä ja käyttää tietoja omassa toiminnassaan. Koska työn sisällöstä erillinen arvosanatieto ei itsestään selvästi kuulu kirjaston aineistoon, on hyvän tietojenkäsittelytavan mukaista pyytää opiskelijan suostumus arvosanatiedon luovuttamiselle ja tallettamiselle. Suostumuksen pyytäminen opiskelijalta olisi tässäkin tapauksessa siten linjassa muun lainsäädännön kanssa ja toteuttaisi perustuslaissa vahvistettuja yksityisyyden suojan ja itsemääräämisoikeuden periaatteita (sulkematta kuitenkaan tiedon julkisuutta pois).

Kirjastoluettelot sen sijaan ovat henkilörekistereitä, joihin liittyvään henkilötietojen keräämiseen, tallettamiseen ja muuhun käsittelyyn sovelletaan henkilötietolakia. Oikeus käsitellä kirjastoluetteloon sisällytettäviä henkilötietoja perustuu kirjastolain säädöksiin. Tällä perusteella kirjastolla on oikeus muodostaa pysyvä luettelo valmistuneista opinnäytetöistä ja niiden tekijöistä. Kirjastolla on edellä sanotun mukaisesti oikeus myös saada opiskelijarekisteristä luovutuksena tiedot valmistuneista opinnäytetöistä sekä niiden laatijoista.

8. Oppilaitoksen oma intranet ja opinnäytetyöt

Aiemmin käsitellyt internetiä koskevat säännökset perustuvat siihen, että tietojen internetiin siirtäjällä eli luovuttajalla on velvollisuus huolehtia, että tietoja luovutetaan vain niille, joilla on niitä oikeus käyttää (julkisuuslaki 16:3; henkilötietolaki 8.4 §). Tietojen siirtäminen internetiä rajatumpaan käyttäjäpiiriin kuten intranetiin tai verkon salasanalla suojattuihin sovellutuksiin on siten mahdollista silloin, kun voidaan varmistaa, että sivulliset eivät pääse tietoja käyttämään. Jos puhutaan arvosanatiedoista, sivullisia henkilötietojen käsittelyn kannalta ovat myös muut opiskelijat. Käytännössä oleellista on, että tietojen käyttö on oppilaitoksen kontrollipiirissä ja siinä toteutetaan edellä esitettyjä periaatteita arvosanatietojen käsittelylle ja muita henkilötietolain säännöksiä. Jos näin ei ole, oppilaitosten sisäistä intranetiä koskevat samat säännöt kuin internetiäkin opinnäytetöiden käsittelyn kannalta.

Henkilötietolaki tässä esitteessä viitattuine pykälineen löytyy kokonaisuudessaan Valtion säädöstietopankista osoitteesta www.finlex.fi. Yleistä informaatiota tietosuojasta saa tietosuojavaltuutetun toimiston internet-sivuilta osoitteesta www.tietosuoja.fi.